

קלקלה: שבעה ביטויים מהשיח הכלכלי שמעצבנים את אריאל רובינשטיין

לפני שאתם משתמשים בביטויים הללו, כדאי שתעצרו, תקראו ותשקלו מחדש • אוצר מילים, פרויקט מיוחד
אריאל רובינשטיין 30/5/20
"מחקר כלכלי הראה ש-"

מאחורי ביטוי זה יש תמיד מאמר שהתפרסם בכתב עת אקדמי "יוקרתי". המשתמש בביטוי קרא את תמצית המאמר, עיין בהקדמה והתמקד בסעיף המסקנות. הבעיה היא שהנתונים במאמר בעייתיים. הרלוונטיות קלושה. השימוש בסטטיסטיקה לא חד משמעי. ההגעה למסקנות שנויה במחלוקת. אלא שההסתייגויות ממסקנת המחץ משעממות ואזכורן עלול להסיח את דעת הקורא. בהתאם, ביטויים כגון "אם", "אילו", "בתנאים מסוימים" ו"אולי" מושמטים והציטוט נהפך למסקנה חלוטה ו... שדופת בסיס. במלים אחרות, ספקנות נדרשת כלפי כל התבטאות שכזו.

100 ישראלים בוחרים את המילה האהובה עליהם בעברית

"התאוריה הפלקלית אומרת ש-"

בביטוי "התיאוריה הכלכלית אומרת" טמונה הנחה על קיומו של גוף ידע אמין, החלטי ומוסכם הקרוי "תיאוריה כלכלית". אבל, היזכרו ב"משל הכרם" של ישעיהו או ב"משל השמן והרזה" של נתניהו. בשני המשלים מדובר בתרגיל רטורי מבריק (אחד יותר ואחד אולי קצת פחות). התיאוריה הכלכלית דומה במהותה למשלים הללו. מדובר באוסף של סיפורים ומשלים, מנוסחים בשפה פורמלית, שבמקרה הטוב מסייעים להבנת העולם הכלכלי. התיאוריה אינה אומרת דבר. אני אפילו לא שמעתי אותה מלחשת.

"הדרג המקצועי במשרד האוצר"

במשך השנים הכרתי כמה מאנשי הדרג המקצועי באוצר שלמדו במחלקות לכלכלה ואת מקצתם אפילו לימדתי. תמיד התרשמתי שהם מוכשרים, אכפתיים ומלאי כוונות טובות. אבל כלכלה איננה מקצוע כמו הנדסת מכרות, סנדלרות או רפואה גרעינית. "הדרג המקצועי" מופקד לייצג היבטים "כלכליים" מסוימים לפני מקבלי ההחלטות. ואולם בפי ה"דרג המקצועי" אין יותר "אמת מקצועית" מאשר בעמדתם של הדיוטות. לפעמים להט המקצועיות אפילו מקהה את ה"שכל ישר".

"אי השיוין גדל"

השימוש המופרז בביטוי הזה הופך את השימוש בו למס שפתיים. נניח שמדד אי השוויון של ג'יני לא גדל. אז אין מקום לקצץ בכוחם הכלכלי והפוליטי של המעושרים שצברו הון אינסופי? ונניח ששכרם של עובדי הקבלן דווקא עלה בעשור האחרון. אז לא צריך לבטל את המעמד הבזוי הזה? אגב, באוניברסיטאות בישראל נערכו מאות כנסים חגיגיים על "הפערים הכלכליים המתרחבים" ועדין מבושש התיקון המתבקש: העסקה ישירה של עובדי הקבלן באוניברסיטאות ככל העובדים האחרים.

"הדולר התרסק"

"הדולר התרסק ב-1% ל-3.53". לא רק הדולר מתרסק, גם השקל, הבורסה, הזהב ומחירי הנפט. לאחרונה, אפילו מחירי הדירות באזורים מסוימים התרסקו ב-2%. לכאורה, "מתרסק"

זה מה שבדרך כלל מתנפץ ואי אפשר לאחותו. אבל ראה זה פלא, הנכסים המרוסקים נוטים לזנק למחרת ההתרסקות באותה חדווה שבה הם צללו.

הדרמטיזציה הזו של שוק ההון היא תחליף לקזינו באילת אבל נזקה שהיא מזריקה חוסר רצינות למכשיר כלכלי שבסך הכול אמור לווסת את הקצאת ההון במשק.

"קלָלן חֲבֵרתי"

כנראה שכלכלן חברתי הוא מי שמזכיר במאמריו שיקולים "חברתיים". התואר הזה בעייתי משני עברי השימוש בו. המתהדר בו - מניח שלכלכלנים אחרים אין עניין בשיקולים של צדק והוגנות אף על פי שגם ל"כלכלני השוק החופשי" יש לב. המטיח את התואר באחר - מגנה את הכלכלן החברתי כאילו הוא פחות מקצועי ויותר פוליטי. גם לזה אין בהכרח בסיס. בקיצור, מדובר בתואר מיותר.

"החנּוּךָ הַשִּׁקְעָה הִכִּי טוֹבָה בְּעֵתִיד"

זו מנטרה רעה בגלל שהיא נשמעת כל-כך טוב. איך משקיעים שלא בעתיד? המנטרה באה להדר ולעטר השקעות במערכות החינוך. מדובר בתחליף לשיח נוקב על תוכן השקעת המדינה במערכת החינוך. שכר המורים נמוך מדי וצריך מסגרות חינוך חינוך חינוך לילדים בגיל הרך כדי לעודד שילוב מלא של נשים בעבודה. אבל לא כל "השקעה בעתיד" ראויה, והרחבה תקציבית יכולה גם להתבזבז לריק. שלא לדבר על כך שחלק מההשקעות בחינוך הן בכלל "השקעות בעיצוב תודעת העבר".

אריאל רובינשטיין, חתן פרס ישראל בחקר הכלכלה (תשס"ב), מרצה באוניברסיטת תל אביב